

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВИ

Нововолинський факультет
Тернопільського національного
економічного університету,
45407, Волинська обл.,
м. Нововолинськ, бульвар Шевченка, 29,
тел.: 03344 40291; 32409,
факс: 32409,
e-mail: nv_tney@mail.ru

Анотація. У статті розкрито теоретичні засади податкового регулювання та механізм його дії в системі антикризових заходів держави.

Ключові слова: податкова політика, антикризові заходи, податкове регулювання, економічний розвиток, соціально-економічні процеси.

Annotation. The theoretical basis of the essence of tax regulation, and mechanism of action in the system of anti-crisis measures of the state have been considered in this article.

Key words: tax regulation, tax policy, anti-crisis measures, economic development, social and economic processes.

Вступ. На сучасному етапі Україна переживає фінансово-економічну кризу, результатом якої є повна дестабілізація економіки, розбалансування фінансової системи та виникнення низки соціальних проблем.

Умови трансформації соціально-економічних процесів, які відбуваються в європейському просторі, спонукають до пошуку відповідних методів, шляхів, інструментів антикризового регулювання. Вагоме місце в цьому арсеналі займає податкове регулювання, яке в сучасних реаліях повинно виконувати не лише функцію фіскального інструмента наповнення доходної частини державного бюджету, але й сприяти подоланню деформацій і коригуванню негативних процесів у фінансово-економічній системі, сприяти економічному зростанню та мотивації ділової активності економічних агентів.

У кризовий період актуалізується питання державного регулювання соціально-економічних процесів, ефективність якого залежить від якості та розуміння застосування принципів формування доходів і видатків державного бюджету, спрямованих на підтримання не тільки мікро- та макроекономічної рівноваги, але й на вдале використання податків як найвпливовіших інструментів у системі антикризових заходів держави.

Проблематиці теорії і практики впливу податків на регулювання соціально-економічних процесів на різних стадіях економічного циклу присвячені наукові праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких доречно відзначити А.І. Крисоватого [1], Н.М. Крючкову [2], Н.С. Прокопенка [4], М.В. Романюка [5], А.М. Соколовську [6], Л.М. Шаблисту [7] та інших.

Однак поки що залишається недостатньо висвітленим механізм дії податкового регулювання на соціально-економічні процеси в країні.

Постановка завдання. Відтак основна мета публікації полягає в дослідженні сутності, призначенні форм впливу податкового регулювання в системі антикризових заходів держави з урахуванням національних особливостей української економіки та накопиченим досвідом податкової політики.

Методологічна база дослідження опирається на принципи діалектичної логіки в єдності з причинно-наслідковим і функціонально-структурним аналізом, який дозволяє в межах нашої статті розглядати податкове регулювання як заходи державного, непрямого впливу на соціально-економічні процеси.

Результати. Світова економічна криза дає унікальний шанс оцінити дієвість економічної політики держави в цілому й податкової складової, зокрема, модернізація якої в майбутньому сприятиме виконанню ролі ефективного регулятора соціально-економічних процесів.

Зважаючи на результати ретроспективного аналізу зародження податкового регулювання, чітко відстежено його спорідненість із державотворенням. Як відомо, податки – необхідна ланка економічних відносин у суспільстві й виникли вони з появою держави. На думку відомого класика К. Маркса, у них “втілено економічно виражене існування держави” [3].

Побудова ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні водночас сприяє розбудові й реформуванню податкової системи, в основу якої покладено класичну схему податків, характерну для країн з розвинутою економікою. Однак при настанні світової кризи виявлено недосконалість механізму податкового регулювання та неефективність існуючої податкової системи як інструмента регулювання економіки, спрямованої на подолання кризи в країні. Так, в Україні сьогодні відстежена практика застосування кейнсіанського підходу щодо податкового регулювання, за якого податкам відведена роль постійного й цілеспрямованого інституту регулювання економіки різними шляхами, у тому числі й через систему управління податковим навантаженням і використання прогресивної шкали оподаткування, що, у свою чергу, посилює негативні тенденції розгортання кризових явищ, поглиблення макроекономічних структурних диспропорцій та екстраполяції нестабільності в подальший історичний період країни [7].

З огляду на це, в умовах економічної кризи особливого значення набуває податкове регулювання як важливий координуючий інструмент.

Так, А. Крисоватий визначає податкове регулювання як один з наймобільніших елементів податкового механізму та сфери державного податкового менеджменту. Стрижнем податкового регулювання є система економічних засобів оперативного втручання в хід виконання податкових зобов'язань [1].

Науковець Н.М. Крючкова розглядає податкове регулювання як нормативний метод державного регулювання, який здійснюється органами законодавчої влади або місцевого самоврядування і включає в себе стимуляцію інвестиційної діяльності, заходи, спрямовані на детінізацію економіки, подолання економічних деформацій тощо [2].

Призначення і роль податкового регулювання при формуванні стратегії на подолання економічної кризи ставлять нові вимоги до податкової політики, розкривають і формують ті принципи, на яких має бути побудована нова система оподаткування України із врахуванням чинника кризовості (рис. 1), і наближають до податкових систем промислово розвинутих країн. Однак зауважимо, що дієвість податкового регулювання проявиться при реалізації регулюючої функції в оптимальному співвідношенні з фіскальною, а саме: регулювання попиту й пропозиції, стримування інфляції, стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів, забезпечення конкурентного середовища для залучень інвестицій і стимулювання податкової діяльності [4].

Регулюючий вплив при цьому здійснюється через підвищення або зниження ставок податків, їх диференціацію для різних категорій податкоплатників або типів об'єктів оподаткування, розширення чи звуження бази оподаткування та неоподаткованих мінімумів, звільнення від податків окремих категорій податкоплатників, надання податкових кредитів, зміни періодичності сплати податку, розподіл податків щодо рівнів бюджетної системи [6].

Рис. 1. Принципи побудови системи оподаткування в Україні

Сутність регулювання економічних процесів шляхом застосування засобів податкової політики полягає також у стимулюванні зміни поведінки учасників процесу суспільного виробництва. Тут відбувається двояке регулювання, яке приносить правильний економічний ефект. Так, наприклад, зміна встановлених законодавством норм амортизації основних засобів спричиняє реінвестування одержаного прибутку (унаслідок підвищення амортизаційних ставок) в оновлення матеріально-технічної бази виробництва, застосування інноваційних технологій. Наслідки цього процесу, з точки зору фіскальної функції податків, у коротко- й довгостроковому періоді мають різну спрямованість. У короткостроковому зменшуються надходження в бюджет податку на прибуток у результаті зростання амортизаційних відрахувань. У довгостроковому періоді зростання виробництва й, відповідно, валового доходу суб'єктів господарювання приводить до збільшення податкових надходжень.

Основа ефективно й економічно обґрунтованого податкового регулювання становить система податкових пільг і стимулів. Таке регулювання слід розглядати як взаємообумовлений комплекс стратегічної дії, що компенсує витрати при випуску нової та конкурентоспроможної продукції, модернізації технологічних процесів, зміцнює основи малого та середнього бізнесу [5].

До того ж до інструментів формування застосування додаткових фінансових ресурсів доцільно віднести застосування знижених ставок оподаткування. При цьому слід урахувати зарубіжний досвід, за якого пільгове оподаткування надається стратегічним і провідним галузям економіки країни, що направляють її на європейський шлях розвитку.

Під час використання потужного арсеналу податкових антикризових заходів виникає необхідність реформування податкової системи. З огляду на це, прийняття Податкового кодексу проілюструє реформування податкової політики країни в правильному напрямі з метою подолання кризи та поступового економічного зростання.

Висновки. Вищевикладене дозволяє детермінувати антикризове податкове регулювання як “вбудований гнучкий інструмент” у системі загальнодержавних антикризових заходів, який діє цілеспрямовано й активно, виконуючи основну регуляторну функцію незалежно від волі суб’єктів господарювання задля зменшення глибини економічних криз, стабілізації господарської кон’юнктури та збільшення темпів економічного зростання.

Відмітимо, що антикризове податкове регулювання – це найбільш динамічний і мобільний елемент як загальнодержавного податкового менеджменту, так і антикризової політики.

Наскільки ефективно будуть здійснені податкові антикризові заходи, залежить від чітких, скоординованих податкових рішень, де спроектується раціональний оптимум між державою та податкоплатниками. Разом з тим побудова такої довершеної моделі податкових відносин як у кризовий, і посткризовий період вимагає додаткових досліджень і теоретичних обґрунтувань.

1. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні : монографія / А. І. Крисоватий. – Т. : Карт-бланш, 2005. – С. 252.
2. Крючкова Н. М. Механізм податкового регулювання економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Н. М. Крючкова. – Режим доступу : <http://www.dspace.onu.edu.ua.8080/bitstream/123456789/259/1/5>.
3. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – М. : Госполитиздат, 1955. – Т. 4. – 611 с.
4. Прокопенко Н. С. Методологічні аспекти формування податкової системи України / Н. С. Прокопенко. – К. : Ін-т аграрної економіки, 2009. – 90 с.
5. Романюк М. В. Податкове регулювання як дієвий інструмент антикризової економічної політики / М. В. Романюк // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 66–71.
6. Соколовська А. М. Податкова система України : теорія та практика становлення / А. М. Соколовська. – К. : НДФІ, 2001. – С. 78.
7. Шаблиста Л. М. Податки як засіб структурної перебудови економіки / Л. М. Шаблиста. – К. : НАН України, Ін-т економіки, 2000. – 218 с.

Рецензенти:

Гуцал І.С. – доктор економічних наук, професор, декан факультету фінансів ТНЕУ;
Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника.